

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Інституту геохімії,
мінералогії та рудоутворення
ім. М.П. Семененка НАН України
академік НАН України,
доктор геологічних наук, професор

О.М. Пономаренко

«29» листопада 2022 р.

ВИСНОВОК

**про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів докторської дисертації**
на тему «Петрологія кам'яної сировини археологічних об'єктів Середнього
Подніпров'я»
здобувача наукового ступеня доктора геологічних наук
Нікітенка Ігоря Святославовича
за спеціальністю 04.00.08 – петрологія

Рецензенти у складі: доктор геологічних наук, професор, завідувач відділу геології та геодинаміки докембрію Артеменко Геннадій Володимирович, доктор геологічних наук, старший науковий співробітник, головний науковий співробітник відділу геології і геохімії рудних родовищ Сьомка Володимир Олексійович та доктор геолого-мінералогічних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу петрології Кривдік Степан Григорович провели попередню експертизу дисертаційної роботи Нікітенка Ігоря Святославовича «Петрологія кам'яної сировини археологічних об'єктів Середнього Подніпров'я», поданої в формі рукопису на здобуття наукового ступеня доктора геологічних наук за спеціальністю 04.00.08 – петрологія.

На ім'я голови Вченої ради Інституту геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М.П. Семененка НАН України (ІГМР) надійшла заява від кандидата геологічних наук, доцента, доцента кафедри загальної та структурної геології Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» Нікітенка

Ігоря Святославовича про проведення попередньої експертизи його докторської дисертації, надання висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення її результатів та затвердження теми докторської дисертації: «Петрологія кам'яної сировини археологічних об'єктів Середнього Подніпров'я».

Заява здобувача була передана до відділу геології та геохімії рудних родовищ для проведення попередньої експертизи докторської дисертації.

Тема дисертаційної роботи: «Петрологія кам'яної сировини археологічних об'єктів Середнього Подніпров'я» була затверджена на засіданні Вченої ради ІГМР, протокол від 27.10.2022 № 7.

За поданням відділу геології та геохімії рудних родовищ, на засіданні Вченої ради ІГМР, протокол від 27.10.2022 № 7, рецензентами докторської дисертації Нікітенка Ігоря Святославовича були затверджені доктор геологічних наук, професор, завідувач відділу геології та геодинаміки докембрію Артеменко Геннадій Володимирович, доктор геологічних наук, старший науковий співробітник, головний науковий співробітник відділу геології і геохімії рудних родовищ Сьомка Володимир Олексійович та доктор геолого-мінералогічних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу петрології Кривдік Степан Григорович.

Фаховий семінар було проведено на розширеному засіданні відділу геології та геохімії рудних родовищ ІГМР «15» листопада 2022 року, протокол № 3.

Рецензенти, розглянувши докторську дисертацію та наукові публікації, в яких висвітлені основні наукові результати докторської дисертації, а також за результатами фахового семінару, ухвалили прийняти такий висновок за дисертаційною роботою:

1. Обґрунтування вибору теми дослідження

Середнє Подніпров'я або Наддніпрянина, що простягається уздовж течії р. Дніпро від Запоріжжя до північних кордонів нашої держави, є однією з найбагатших кам'яною сировиною частин України. Тут видобуваються граніти, габро, лабрадорити, вапняки, пісковики та інше природне каміння. Багатство та різноманітність сировинної бази пов'язані з унікальністю геологічної будови регіону, де поширені породи Українського щита (УЩ), Дніпровсько-Донецької (ДДЗ) та Причорноморської западин, Донецького кам'яновугільного басейну.

Сьогодні ми маємо достатньо інформації з історії промислової розробки родовищ природного каміння. Проте історія використання кам'яної сировини Середнього Подніпров'я до початку її промислового освоєння досліджена недостатньо. Наразі в Україні не існує цілісного дослідження, присвяченого даному питанню. Така ситуація, зокрема, пов'язана з тим, що відносно ранніх етапів розвитку мінерально-сировинної бази у розпорядженні дослідників немає документів, звітів або взагалі будь-яких письмових даних. Для вивчення стародавньої історії застосування кам'яної сировини вченими у всьому світі широко використовуються мінералого-петрографічні методи досліджень. Даний

напряма має назву археологічної петрографії або петроархеології. На основі визначення матеріалу і походження сировини тисяч кам'яних артефактів на сьогодні відомо про стародавню історію розвитку численних центрів з видобування каміння у багатьох країнах світу.

В Україні напрям археологічної петрографії почав розвиватися в середині ХХ ст. з праць відомого дослідника Віктора Федоровича Петруня. Завдяки його роботам та працям інших науковців ми маємо інформацію про основні віхи розвитку використання кам'яної сировини. Однак попередні дослідження, проведені В.Ф. Петрунем та іншими авторами, були прив'язані або до певних історичних періодів, або до конкретних видів пам'яток, тому актуальним на сьогодні є проведення дослідження, зосередженого саме на камені, оскільки саме петрографічні особливості гірських порід визначали способи їх застосування.

На сьогодні відомо, що протягом різних історичних епох використання каменю людиною відрізнялося. Застосування одних порід могло тривати тисячоліттями, а деяких – лише протягом якогось проміжку часу. При цьому для різних цілей використовувалися певні породи чи навіть різновиди, що можна пояснити їх фізичними властивостями. Останні ж, у свою чергу, визначалися речовинним складом і текстурно-структурними особливостями гірських порід.

Таким чином, лише за допомогою мінералого-петрографічних методів досліджень можна пояснити використання певних гірських порід для певних цілей. Виходячи з їх петрології, можна дати загальну характеристику кам'яній сировині, що використовувалася у Середньому Подніпров'ї протягом історії, визначити основні осередки гірничого видобування та способи розробки кам'яної сировини. Накопичений археологічний матеріал та кількість проведених аналізів дають нам можливість зробити перше подібне узагальнення для території Середнього Подніпров'я, чому і присвячена дана робота.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Робота виконувалася у рамках держбюджетної тематики № 0122U000221 «Петрологія археологічних об'єктів кам'яної сировини Середнього Подніпров'я» на кафедрі загальної та структурної геології Національного технічного університету «Дніпровська політехніка».

Частину досліджень було виконано у рамках Договору про співпрацю між НТУ «Дніпровська політехніка» та Дніпропетровським національним історичним музеєм ім. Д.І. Яворницького, господарських договорів № 070111-18, № 070119-20 на замовлення Дніпропетровського національного історичного музею ім. Д.І. Яворницького, а також у рамках господарсько договору № 070123-21 на замовлення Державного підприємства «Науково-дослідний центр «Охоронна археологічна служба України» Інституту археології НАН України.

Автор роботи працював як геолог на археологічних розкопках, що проводилися Інститутом археології НАН України, НУ «Чернігівський колегіум» ім. Т.Г. Шевченка, Дніпропетровський національний історичний музей

ім. Д.І. Яворницького, а також проводив спільні дослідження з археологами, присвячені дослідженню музейних колекцій.

3. Наукова новизна одержаних результатів

- вперше дано цілісну характеристику петрографічних особливостей та пов'язаних з ними способів використання кам'яної сировини Середнього Подніпров'я від доби верхнього палеоліту до часів козацтва за сучасними археологічними даними;

- вперше проведено петрографічний аналіз талькових виробів доби неоліту, монументальної пластики доби енеоліту-бронзи та скіфського часу, будівельного каміння скіфських та золотоординських курганів Середнього Подніпров'я, фундаментів більшості давньоруських кам'яних споруд Чернігівщини, козацьких хрестів та ін.;

- доведено, що метаультрабазити, як сировина для виготовлення ливарних форм, за доби бронзи видобувалися не лише у Криворізькому басейні, а й у інших зонах поширення даних порід на УЩ;

- вперше виділено Новгород-Сіверський центр видобування бучацьких пісковиків, виявлено факт використання гранітоїдів долин річок Ірпінь та Унава при будівництві Десятинної церкви, а також видобування будівельного каміння на території Києва у давньоруський час;

- розширено уявлення про стародавню обмінну торгівлю кам'яною сировиною Середнього Подніпров'я з іншими регіонами, зокрема, виявлено нові факти постачання кам'яної сировини з південної частини Правобережжя Дніпра до її північної частини, а також на територію Донецького кряжу. Доведено факт привезення пісковиків карбону з території Донбасу на Лівобережжя Дніпра та ін.

4. Теоретичне та практичне значення результатів дисертації

Теоретичне значення роботи полягає у встановленні взаємозв'язків між петрографічними особливостями кам'яної сировини Середнього Подніпров'я та способами їх застосування. Отримано петрографічно-підтвержені свідчення початку використання гірських порід Середнього Подніпров'я людиною за доби верхнього палеоліту та початку їх організованої розробки в епоху неоліту, що є важливими фактами для історії використання мінерально-сировинної бази та історії гірничої справи України.

Результати дослідження можуть бути використані при написанні наукових та методичних праць з археології та історії гірничої справи України. Отримані результати дослідження музейних колекцій були включені до текстів музейних екскурсій.

У роботах, опублікованих у співавторстві з В.І. Ганоцьким, Н.О. Гарбуз, Е.Д. Коваленком, М.Л. Куцевол, О.В. Петрушенко, С.В. Шевченком, В.С. Климчук (Нікітенко & Петрушенко, 2009; Нікітенко & Коваленко, 2010; Нікітенко & Куцевол, 2012; Нікітенко, Куцевол & Коваленко, 2013; Нікітенко, Куцевол & Климчук, 2014; Нікітенко & Куцевол, 2014; Нікітенко & Гарбуз, 2015; Нікітенко, Куцевол & Ходас, 2015; Нікітенко, Супруненко & Куцевол, 2018а; Нікітенко, Супруненко & Куцевол, 2018б; Nikitenko & Kutsevol, 2018; Nikitenko, Starik, Kutsevol & Shevchenko, 2018; Нікітенко, Старік & Куцевол, 2020; Nikitenko, Starik & Ganotskiy, 2022; Nikitenko, Stepanchuk & Ganotskiy, 2022), автором проведено частину або більшу частину петрографічних досліджень сировини артефактів у шліфах, виконано визначення походження більшості зразків сировини, зроблено основні висновки з історії використання кам'яної сировини. У працях, де співавторами виступали лише археологи (Нікітенко, & Йолшин, 2009; Нікітенко & Черненко, 2013; Нікітенко & Лысенко, 2014; Нікітенко & Черненко, 2013; Черненко & Нікітенко, 2015; Нікітенко & Полин, 2016; Нікітенко & Супруненко, 2016; Нікітенко & Старік, 2017; Nikitenko, Starik & Marchenko, 2019; Нікітенко & Супруненко, 2019; Нікітенко & Полин, 2019; Нікітенко & Супруненко, 2020; Nikitenko & Teslenko, 2022; Nikitenko, Darahan & Polin, 2022), автором було виконано петрографічні дослідження та зроблено висновки окрім археологічного аналогово-типологічного аналізу та історичних підсумків.

6. Апробація матеріалів дисертації

Результати дисертаційних досліджень доповідалися на тринадцяти міжнародних конференціях: «Форум гірників» та «Український гірничий форум», м. Дніпро, НТУ «Дніпровська політехніка» (2009, 2010, 2011, 2013, 2014, 2015, 2018, 2019, 2021); Міжнародному Картамиському польовому археологічному семінарі «Проблеми гірничої археології», с. Новозванівка Попаснянського р-ну Луганської області (2009); «Природничі музеї та їх роль в освіті і науці: матеріали міжнародної наукової конференції», Київський національний університет ім. Т. Шевченка (2015); «Сучасні технології та особливості видобутку, обробки і використання природного каміння», Київський національний університет ім. Т. Шевченка (2020); «Геологічна будова та корисні копалини України», м. Київ, Інститут геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М.П. Семененка НАН України (2022).

7. Перелік публікацій за темою дисертації

Основні результати дисертаційної роботи опубліковано у 47 публікаціях, з яких: 2 статті у наукових періодичних виданнях інших держав із напрямку, з якого підготовлено дисертацію; 10 статей у фахових виданнях, що індексуються в міжнародних наукових базах даних Scopus та Web of Science; 12 статей у фахових виданнях за спеціальністю, затверджених МОН; 10 статей у інших виданнях; 13 тез і матеріалів наукових конференцій.

Наукові статті у закордонних виданнях

1. Nikitenko, I. (2014). How rocks were used: an archaeopetrographic history of the Middle Dnipro Area, Ukraine. *European Geologist*, 38, 55–59 (*закордонне видання геологічного профілю, Бельгія*).
2. Nikitenko, I., Kutsevol, M. (2018). The Material Provenance of Medieval Stone Babas from the Collection of the Dnipropetrovsk Historical Museum. *Archaeometry*, 6 (60), 1135–1152. DOI: <https://doi.org/10.1111/arcm.12382> (*Web of Science, закордонне видання природничого профілю, Велика Британія*).

Наукові статті у вітчизняних фахових виданнях за спеціальністю, що обліковуються науковими базами даних Scopus та Web of Science

3. Нікітенко, І.С. (2012). Результати мінералого-петрографічного дослідження кам'яних артефактів з поселення доби бронзи Тернівка-1. *Науковий вісник Національного гірничого університету*, 3, 13–17 (*Scopus, фахове видання*).
4. Нікітенко, І.С. (2012). Про сировину талькових виробів доби неоліту з Дніпровського Надпоріжжя. *Науковий вісник Національного гірничого університету*, 5, 12–17 (*Scopus, фахове видання*).
5. Nikitenko, I.S., Kutsevol, M.L. (2016). On raw materials of Neolithic stone hoes from the Dnieper rapids area. *Науковий Вісник Національного Гірничого Університету*, 4, 5–12 (*Scopus, фахове видання*).
6. Нікітенко, І.С., Супруненко, О.Б., Куцевол, М.Л. (2018а). Петрографічне дослідження кам'яних стел доби енеоліту-бронзи з Полтавського краєзнавчого музею. *Journal of Geology, Geography and Geoecology*, 1 (27), 108–115. DOI: 10.15421/111836 (*Web of Science, фахове видання*).
7. Nikitenko, I.S., Starik, O.V., Kutsevol, M.L., Shevchenko, S.V. (2018). Petrographic research on stone tools from the megalithic cult site of Tokivske-1. *Науковий Вісник Національного Гірничого Університету*, 4, 5–12. DOI: 10.29202/nvngu/2018-4/1 (*Scopus, фахове видання*).
8. Nikitenko, I.S., Starik, O.V., Marchenko, V.A. (2019). Results of petrographic research of new finds from the archaeological monument Tokivske-1. *Journal of Geology, Geography and Geoecology*, 3 (28), 519–527. DOI: 10.15421/111948 (*Web of Science, фахове видання категорії «А»*).

9. Нікітенко, І.С., Старік, О.В., Куцевол, М.Л. (2020). Результати петрографічного дослідження знахідки кам'яних ливарних форм доби бронзи. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Геологія*, 2, 28–35. <http://doi.org/10.17721/1728-2713.89.04> (*Web of Science, фахове видання категорії «А»*).
10. Nikitenko, I.S., Teslenko, D.L. (2022). On the material of the cromlech-crepidoma stone blocks of the Novooleksandrivka kurgan, *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*, 2, pp. 5 – 10. DOI: <https://doi.org/10.33271/nvngu/2022-2/005> (*Scopus, фахове видання категорії «А»*).
11. Nikitenko, I. S., Darahan, M. M., Polin, S. V. (2022). About the building stones of the Eneolithic cromlech, sanctuary, and burial constructions near Shakhtar village (Dnipropetrovsk region, Ukraine). *Journal of Geology, Geography and Geocology*, 3 (31), 539–546. DOI: 10.15421/112250 (*Web of Science, фахове видання категорії «А»*).
12. Nikitenko, I. S., Stepanchuk, V.N., Ganotskiy, V.I. (2022). On the earliest evidence of the Middle Dnipro area non-flint rocks use. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*, 5, 5–11 DOI: 10.33271/nvngu/2022-5/005 (*Scopus, фахове видання категорії «А»*).

Наукові статті у фахових виданнях

13. Нікітенко, І.С., Йолшин, Д.Д. (2009). Результати мінералого-петрографічного дослідження будівельного каміння з фундаментів Десятинної церкви у Києві. *Коштовне та декоративне каміння*, 6, 22–27 (*фахове видання до 10.11.15*).
14. Нікітенко, І.С. (2010). Про матеріал кам'яних знарядь Картамиського археологічного мікрорайону епохи бронзи, виготовлених із привізної сировини. *Науковий вісник Національного гірничого університету*, 9–10, 5–9 (*фахове видання*).
15. Нікітенко, І.С. (2011). Результати мінералого-петрографічного дослідження колекції кам'яних артефактів з археологічного музею Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара. *Науковий вісник Національного гірничого університету*, 4, 20-26 (*фахове видання*).
16. Нікітенко, І.С. (2011). Сировинна база каменеобробної майстерні доби бронзи «Стрільча Скеля». *Геолого-мінералогічний вісник Криворізького технічного університету*, 2, 27–36 (*фахове видання до 10.11.15*).
17. Нікітенко, І.С., Куцевол, М.Л. (2012). Дослідження сировини кам'яних виробів періоду неоліту-бронзи з колекції Дніпропетровського національного історичного музею ім. Д.І. Яворницького. *Збірник наукових праць Національного гірничого університету*, 38, 11–19 (*фахове видання до 26.05.2015*).
18. Нікітенко, І.С., Куцевол, М.Л., Коваленко, Е.Д. (2013). Результати петрографічного дослідження колекції стародавніх жорен з фондів Дніпропетровського національного історичного музею ім. Д.І. Яворницького. *Збірник наукових праць Національного гірничого університету*, 41, 11–18 (*фахове видання до 26.05.2015*).

19. Нікітенко, І.С., Черненко, О.Є. (2013). Результати петрографічного дослідження фундаментів Спасо-Преображенського собору в м. Чернігові. *Геолог України*, 2, 147–154 (фахове видання до 01.07.2015).
20. Нікітенко, І.С., Куцевол, М.Л. (2014). Результати мінералого-петрографічного дослідження колекції скіфської кам'яної пластики з Дніпропетровського національного історичного музею ім. Д.І. Яворницького. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Геологія. Географія*, 3/2 (16), 34–42 (фахове видання до 10.03.2015).
21. Нікітенко, І.С., Черненко, О.Є. (2014). До питання про виділення Новгород-Сіверського гірничодобувного району часів Київської Русі. *Збірник наукових праць Національного гірничого університету*, 45, 12–21 (фахове видання до 26.05.2015).
22. Нікітенко, І.С., Супруненко, О.Б. (2020). Результати петрографічного дослідження матеріалу скіфської стели з Полтавського краєзнавчого музею. *Збірник наукових праць Національного гірничого університету*, 63, 134–144. DOI: <https://doi.org/10.33271/crpnmu/63.134> (фахове видання категорії «Б»).
23. Нікітенко, І.С. (2021). Про використання гранітів Середнього Подніпров'я у допромисловий період. *Збірник наукових праць Національного гірничого університету*, 66, 165–176. <https://doi.org/10.33271/crpnmu/66.165> (фахове видання категорії «Б»).
24. Нікітенко, І.С. (2022). Долерити і діабазити Середнього Придніпров'я як сировина для стародавніх виробів з каменя. *Збірник наукових праць Національного гірничого університету*, 68, 135–144. DOI: <https://doi.org/10.33271/crpnmu/68.135> (фахове видання категорії «Б»).

Наукові статті у інших виданнях

25. Никитенко, И.С., Лысенко, С.Д. (2014). Результаты минералого-петрографического анализа изделий из камня могильника Малополовецкое-3 и поселения Малополовецкое-2А (Киевская область). *Stratum Plus*, 2, 333–345 (*Scopus, закордонне видання історичного профілю, Молдова*).
26. Нікітенко, І.С., Куцевол, М.Л., Ходас, В.О. (2015). Про походження сировини кам'яних стел доби енеоліту-бронзи з колекції Дніпропетровського національного історичного музею ім. Д.І. Яворницького. *Коштовне та декоративне каміння*, 4, 16–21.
27. Черненко, О.Є., Нікітенко, І.С. (2015). Результати дослідження сировини білокам'яних архітектурних деталей кінця XI–XII ст. з Чернігова. *Чернігівські старожитності*, 2 (5), 73–81.
28. Нікітенко, І.С., Супруненко, О.Б. (2016). Результати мінералогічного та петрографічного дослідження стародавніх кам'яних стел і поховальних споруд з Горішніх Плавнів. *Геолого-мінералогічний вісник Криворізького національного університету*, 2, 5–12.
29. Никитенко, И.С., Полин, С.В. (2016). Происхождение строительного камня крепиды и панциря Александропольского кургана. *Геолого-мінералогічний вісник Криворізького національного університету*, 1, 37–45.

30. Нікітенко, І.С., Старік, О.В. (2017). Результати петрографічного дослідження козацьких кам'яних хрестів з Дніпропетровського національного історичного музею ім. Д.І. Яворницького. *Коштовне та декоративне каміння*, 2, 13–16.
31. Нікітенко, І.С., Супруненко, О.Б., Куцевол, М.Л. (2018б). Матеріал половецьких кам'яних баб Полтавського краєзнавчого музею. *Геолого-мінералогічний вісник Криворізького національного університету*, 1–2, 21–31.
32. Нікітенко, І.С., Супруненко, О.Б. (2019). Деякі результати вивчення енеолітичної гробниці-цисти з с. Петрашівки на Кременчуччині (експозиція скансену Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського). В О.Б. Супруненко (Ред.). *Полтавський краєзнавчий музей. Маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток: збірник наукових статей*. (с. 36–52). Полтава: Арбуз.
33. Нікітенко, І. (2020). Про одну з половецьких стел зі збірки Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського. В *Полтавський краєзнавчий музей: Маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток: збірник наукових статей*. (Вип. 15, с. 429–432). Харків: ТОВ «Майдан».
34. Nikitenko, I.S., Starik, O.V., Ganotskiy, V.I. (2022). The Provenance of Raw Materials of the Second Complex (2018) of Stone Casting Moulds from the Archaeological Monument of Tokivske-1 (Ukraine). *Interdisciplinaria Archaeologica*, 13(1), 41–52. DOI: <http://dx.doi.org/10.24916/iansa.2022.1.4> (*Scopus, закордонне видання історичного профілю, Чехія*).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

35. Нікітенко, І.С., Петрушенко, О.В. (2009). Про використання «конга-діабазів» Українського щита, що містять мікропегматит, у каменеобробній справі доби енеоліту-бронзи. *Форум гірників-2009: матеріали міжнародної конференції (Національний гірничий університет, Дніпропетровськ, 30 вересня – 3 жовтня 2009 р.)*. (с. 134–139). Дніпропетровськ: НГУ.
36. Нікітенко, І.С., Коваленко, Е.Д. (2010). Про використання кам'яної сировини Середнього Придніпров'я за часів Київської Русі. *Форум гірників-2010: матеріали міжнародної конференції (Національний гірничий університет, Дніпропетровськ, 21–23 жовтня 2010 р.)*. (с. 140–145). Дніпропетровськ: НГУ.
37. Нікітенко, І.С. (2011). До питання про виділення каменедобувної гірничої провінції доби бронзи у зоні розповсюдження центральних та східних блоків Українського щита. *Проблеми гірничої археології: Матеріали VII-го міжнародного Картамиського польового археологічного семінару (с. Новозванівка Попаснянського р-ну Луганської області, 15–16 липня 2009 р.)*. (с. 80–88). Алчевськ: ДонДТУ.
38. Нікітенко, І.С. (2011). Результати петрографічного дослідження скарбу скіфських металевих каменів для праці. *Форум гірників-2011: матеріали міжнародної конференції (Національний гірничий університет, Дніпропетровськ, 12–15 жовтня 2011 р.)*. (с.84–88). Дніпропетровськ: НГУ.
39. Нікітенко, І.С. (2013). Про походження сировини різьблених архітектурних елементів XII–XIII ст. з Чернігова. *Форум гірників-2013: матеріали*

- міжнародної конференції (Національний гірничий університет, Дніпропетровськ, 2–5 жовтня 2013 р.)* (Т. 2, с. 13–18). Дніпропетровськ: ДВНЗ «НГУ».
40. Нікітенко, І.С., Куцевол, М.Л., Климчук, В.С. (2014). Мінералого-петрографічне дослідження Керносівського ідола. *Форум гірників–2014: матеріали міжнародної конференції (Національний гірничий університет, Дніпропетровськ, 1–4 жовтня 2014 р.)*. (Т. 3, с. 92–96). Дніпропетровськ, ДВНЗ «НГУ».
 41. Нікітенко, І.С., Гарбуз, Н.О. (2015). Про деякі особливості використання пірофілітових сланців у давньоруський час. *Форум гірників–2015: матеріали міжнародної конференції (Національний гірничий університет, Дніпропетровськ, 30 вересня – 3 жовтня 2015 р.)*. (Т. 3, с. 76–80). Дніпропетровськ: ДВНЗ «НГУ».
 42. Нікітенко, І.С. (2015). Результати петрографічного дослідження археологічної колекції Дніпропетровського національного історичного музею ім. Д.І. Яворницького. *Природничі музеї та їх роль в освіті і науці: Матеріали міжнародної наукової конференції (КНУ ім. Т. Шевченка, Київ, 27–30 жовтня 2015 р.)*. (Ч. 1, с. 88–90). Київ.
 43. Нікітенко, І.С. (2018). Особливості використання гірських порід у стародавній кам'яній пластиці Середнього Придніпров'я. *Форум гірників–2018: матеріали міжнародної конференції, (НТУ «Дніпровська політехніка», м. Дніпро, 10 – 13 жовтня 2018 р.)*. (с. 218–226). Дніпро: Середняк Т.К.
 44. Нікітенко, І.С., Полін, С.В. (2019). Про походження кам'яного матеріалу крєпиди і панцира курганів золотоординського часу. *Форум гірників – 2019: матеріали міжнародної конференції (НТУ «Дніпровська політехніка», м. Дніпро, 26–27 вересня 2019 р.)*. (с. 217–221). Дніпро: Журфонд.
 45. Нікітенко, І.С. (2020). Дослідження матеріалів пам'ятки археології Токівське-1. *Збірник матеріалів 10-ї Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні технології та особливості видобутку, обробки і використання природного каміння» (Київ, 05 – 06 листопада 2020 р.)*. (с. 41–44). Київ.
 46. Нікітенко, І.С. (2021). Амфіболіти Середнього Придніпров'я як об'єкт стародавнього видобування. *Український гірничий форум: матеріали міжнародної науково-технічної конференції, 4 – 5 жовтня 2021 р.* (с. 150–161). Дніпро: Журфонд.
 47. Нікітенко І.С. (2022). Метаультрабазити Середнього Придніпров'я у археологічних матеріалах. *Геологічна будова та корисні копалини України: Збірник тез всеукраїнської наукової конференції (Київ, 12-13 жовтня 2022 р.)*. (с. 264–268). Київ: НАН України, Ін-т геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М.П. Семененка.

8. Аналіз дисертаційної роботи Нікітенка І.С. та опублікованих праць дозволяє зробити висновок, що дисертація є самостійно виконаною завершеною науково-дослідною роботою, в якій вирішена актуальна наукова проблема у галузі історії розвитку мінеральних ресурсів, а саме пошуку зв'язків між

петрографічними особливостями гірських порід Середнього Подніпров'я та способами їх використання у давнину. Наукові положення та висновки дисертації не містять положень, висновків і результатів кандидатської дисертації здобувача за темою «Кам'яна сировина Криворіжжя доби бронзи», окремі результати якої наводяться в оглядовій частині дисертаційної роботи. Наукова і практична цінність одержаних висновків та положень, новизна та ефективність рішень дають підставу

ВВАЖАТИ, що дисертаційна робота Нікітенка Ігоря Святославовича на тему «Петрологія кам'яної сировини археологічних об'єктів Середнього Подніпров'я», подана на здобуття ступеня доктора геологічних наук, за своїм науковим рівнем та практичною цінністю, змістом та оформленням повністю відповідає вимогам пп. 7 та 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197, та паспорту спеціальності 04.00.08 – петрологія, а саме напряму досліджень: «Структурно-петрографічне картування та оцінка якості мінеральної й декоративно-облицювальної сировини»;

РЕКОМЕНДУВАТИ дисертаційну роботу «Петрологія кам'яної сировини археологічних об'єктів Середнього Подніпров'я», подану Нікітенком Ігорем Святославовичем на здобуття ступеня доктора геологічних наук, до захисту у спеціалізованій раді Д 26.203.01 за спеціальністю 04.00.08 – петрологія.

Рецензенти:

Доктор геологічних наук, професор,
завідувач відділу геології та
геодинаміки докембрію

Г.В. Артеменко

Доктор геологічних наук, старший
науковий співробітник, головний
науковий співробітник відділу геології
і геохімії рудних родовищ

В.О. Сьомка

Доктор геолого-мінералогічних наук,
професор, провідний науковий
співробітник відділу петрології

С.Г. Кривдік

Підписи докторів геол. наук В.В. Сукача, В.О. Сьомки, С.Г. Кривдіка
ЗАСВІДЧУЮ:

Вчений секретар

ІГМР ім. М.П. Семененка НАН України
канд. геол. наук

Самборська І.А.